

DIDAKTIKA

Didaktika, její obsah a vývoj

- Didaktika (z řeckého *didaskein* – učit, vyučovat, dokazovat)
 - je teorie vzdělávání a vyučování
 - je to pedagogická disciplína, která se zabývá problematikou vzdělávacích obsahů a procesů, v nichž si lidé tyto obsahy osvojují, to znamená vyučováním a učením
- Tvůrcem první systematické didaktiky byl J. A. Komenský (1592-1670)
 - v jeho pojetí didaktika zahrnovala celou teorii vzdělávání, tedy nejen systém vyučování žáků jednotlivých věkových stupňů, ale také otázky výchovy, zejména mravní
 - v dalším vývoji se pojem didaktika zúžil na teorii vyučování. Jejím předmětem se staly hlavně **cíle, obsah, organizační formy a metody vyučování**.

Obecná didaktika

- Zabývá se obecnými otázkami vzdělávání, vzděláváním v jednotlivých stupních a typech škol – didaktika základní školy, didaktika odborných škol...
- Konkrétní otázky vyučování v jednotlivých vyučovacích předmětech řeší **předmětová didaktika-metodika**
- Vyučování skupin předmětů – **oborová didaktika** – didaktika jazyků, didaktika přírodovědných předmětů...

Základní pojmy didaktiky

- **Vzdělávání**
- **Vyučování**
- **Cíl vyučování**
- **Obsah vyučování**
- **Forma vyučování**
- **Metody vyučování**
- **Podmínky vyučování**

Vzdělávání

- S jistým zjednodušením lze vzdělávání chápat např. jako „záměrné osvojování vědomostí, dovedností a návyků, těsně spjaté s rozvíjením poznávacích, citových a volních procesů, směřujících ke společensky žádoucímu chování a jednání člověka" (Šimoník 2003).
- Vzdělávání se realizuje především **ve škole** prostřednictvím **vyučování**, které je jednou ze základních a nejdůležitějších forem vzdělávání.

Vyučování

- **Vyučování** (vyučovací proces) je cílevědomé, záměrné a systematické působení na žáky, které se realizuje pod vedením pedagoga, v rámci určitých přesně vymezených organizačních forem.
- Pojem vyučování také vymezuje **činnost učitele**, který realizuje, organizuje a řídí činnosti žáků.
- Aktivita žáků, kteří se vzdělávají, se označuje jako **učení**.

Cíl vyučování

- **Cíl vyučování** lze charakterizovat jako předpokládaný **výsledek**, jehož má být prostřednictvím vyučování dosaženo.
- Cíl vyučování je základní pedagogická kategorie, z níž se odvíjejí další prvky systému vyučování, jako je obsah vyučování, jeho metody, formy, prostředky a podmínky.
- Hlavním prostředkem k dosahování vzdělávacích cílů je obsah vyučování.

Obsah vyučování

- **Obsah vyučování** je strukturovaný, funkčně uspořádaný výběr poznatků a činností.
- Reflektuje systém hodnot, sociálních vzorců chování, kulturních tradic apod., odpovídá cílům příslušného stupně nebo typu školy a respektuje prostředí, věk žáků, jejich předpoklady i zkušenosti.

Forma vyučování

- **Forma vyučování** je způsob organizace vyučování a jeho uspořádání za účelem dosažení vzdělávacích cílů, spjaté s využíváním odpovídajících vyučovacích metod.

Metody vyučování

- **Metody vyučování** lze definovat jako postupy a způsoby vyučování, které si učitelé volí k dosažení vyučovacích cílů v rámci určitých organizačních forem vyučování.
- Jako vyučovací prostředky se zpravidla označují materiální předměty využívané k realizaci cílů vyučování v rámci jeho různých forem a metod, například učebnice, učební pomůcky, audiovizuální prostředky, PC.

Podmínky vyučování

- Důležitou kategorií didaktiky jsou **podmínky vyučování**, které představují vnější i vnitřní předpoklady plnění jeho cílů.
- Mezi **materiální** podmínky patří např. vybavení školy, zdravé školní prostředí, finanční zabezpečení výuky aj.
- Mezi **nemateriální** podmínky se řadí zejména školská a vzdělávací politika, společenská hodnota vzdělání, klima školy, management školy, kvalifikační struktura a úroveň učitelského sboru, schopnosti, zájmy a potřeby žáků apod.

Cíle vzdělávání

Hlavními cíli, k nimž má podle Školského zákona (Zákon č. 561/2004 Sb.) současný vzdělávací proces směřovat, jsou:

- Hlavními cíli, k nimž má podle Školského zákona (Zákon č. 561/2004 Sb.) současný vzdělávací proces směřovat, jsou:
 - rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života.
 - získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání.
 - pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost.

Hlavními cíli, k nimž má podle Školského zákona (Zákon č. 561/2004 Sb.) současný vzdělávací proces směřovat, jsou:

- pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti
- utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého
- poznání světových kulturních hodnot a evropských tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku
- získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně a o bezpečnosti a ochraně zdraví

Charakteristika nejužívanějších metod vyučování

- Slovní metody
- Názorně demonstrační metody
- Metody vytváření praktických dovedností
- Metody využívající moderní technické prostředky

- **Apercepce** – propojování nových poznatků s minulými zkušenostmi, dosavadními poznatky

Slovní metody

Mezi slovní (verbální) metody patří:

- **metody monologické**
 - tzn. výklad učitele ve formě vyprávění, vysvětlování nebo školní přednášky
- **metody dialogické**
 - dochází k výměně názorů mezi učitelem a žáky nebo mezi žáky navzájem - patří sem rozhovor, dialog, diskuse, panelová diskuse, brainstorming
- **práce s textem**
 - studium literatury, práce s učebnicí, slovníky, encyklopediemi, odbornými časopisy, čtení textů z displeje počítače, písemné práce různého druhu

Brainstorming

- nehodnoťte, **nekritizujte** (ani sebe, ani ostatní účastníky brainstormingu), zabíjí to kreativitu a vůbec ochotu něco vymýšlet
- vynasnažte se toho najít co nejvíc, zde **kvantita** vítězí nad kvalitou (vymýšlejte **cokoliv**, co vás bude napadat, neselektujte)
- vše **zapisujte** (každý nápad, každé slovo zachyťte na papír, i když se vám to bude zdát jako hloupost)
- **inspirujte** se tím, co již na papíře je (to jsou asociace)
- pokud budete brainstorming provádět ve skupince, pamatujte, že v tu chvíli jste si všichni **rovni**

Metody vytváření praktických dovedností

- **Napodobování** (imitace) – přebírání určitých způsobů chování od jiných lidí
- **Manipulování** – poznání formou ohmatávání, přemísťování, ochutnávání (v nejranějším období vývoje dítěte)
- **Laborování** – v přírodovědných předmětech, jednoduché pokusy
- **Experimentální činnost** - ověřování různých jevů, výzkumná činnost

Názorně demonstrační metody

- zaujímají významné místo zejména při výuce přírodovědných předmětů
- umožňují, aby výuka byla dostatečně konkrétní, přesvědčivá a zajímavá
- spojují v sobě metodu předvádění (demonstrace) a pozorování
- činností žáků je pozorování (např. pokus v laboratorním cvičení nebo exkurze ve výrobě)

Metody využívající moderní technické prostředky

- **televizní výuka** - představuje specifické využití forem a technik televizního média (videa) ve výchovné vzdělávacím procesu
- **počítačová výuka**

V současnosti je výuková televize ze vzdělávacího procesu nahrazována počítačovými programy.

Některé netradiční metody vyučování

- Ve snaze o zefektivnění procesu učení vznikají některé nové metody, jejichž využívání dosud nebylo v našem školství experimentálně ověřeno.
- např. metoda sugestopedie (z lat. **suggero** - přidávat, podsouvat), která uvědoměle využívá sugesce ve výuce
- Maňák a Švec uvádějí pozitivní výsledky při výuce angličtiny u německých žáků - zlepšila se jazyková komunikace žáků a byla posílena schopnost porozumět mluvenému slovu